

ing *Freights*, handler om prisdannelsen for oceanfragt og — ganske særligt — virkningerne af den kartellisering, der foregik på dette område efter 1835.

Femte kapitel, »*Competition in Retail Trade*«, er efter anmelderens mening bogens højdepunkt. Her gives en brilliant og klar analyse af detailhandelens beliggenheds- og konkurrenceproblemer. Butikkens størrelse og antallet af butikker er undersøgelsens genstand, og Lewis når med simple teoretiske hjælpemidler forbavsende langt. Dette afsnit repræsenterer en storartet syntese af teori og erfaring, og det lykkes Lewis på de 40 sider at gennemgå alle vigtige sider af dette spørgsmål. Den største hindring for en samfundsøkonomisk mere tilfredsstillende pris- og beliggenhedsdannelse i detailmarkedet ser Lewis i de private prisbindinger, og han mener derfor afgjort, at sådanne bindinger bør gøres ulovlige. Nyetableringskontrol vil derimod let kunne forhindre de så hårdt tiltrængte produktivitetsforbedringer i detailhandelen. Detailsalg i stor skala kan arbejde med bruttoavancer, der er 30 til 50 procent lavere end den lille detailhandels, erfaringer fra Amerika beviser dette; men nyetableringskontrol vil kunne gøre det vanskeligere for stordriften at trænge igennem på dette område. Man må ikke glemme, siger Lewis, at hver syvende englænder er beskæftiget med detailomsætning, så det er virkelig vigtigt at rationalisere denne erhvervsgren.

Lewis' bog har den fordel, at hvert af de syv kapitler kan læses for sig. Den læser, der vil nøjes med eet kapitel, bør vælge netop dette om detailhandelens konkurrence.

Kapitel seks, »*Monopoly and the Law*«, kunne man kalde et overmåde intelligent defensorat for forbudsprincippet. Britiske domstole anklages for at have jævnet vejen for monopoler — til dels uden selv at vide det og uden at have ønsket det. Kapitlets sidste del, »*Lessons from America*«, er en glimrende oversigt over amerikansk antitrust-lovgivning og domstolspraxis, til hvilken Lewis stiller sig særdeles sympatisk.

Sidste kapitel handler om det nationaliserede foretagendes administration. Lewis' hovedsynspunkt er dette, at nationalisering i sig selv ikke løser noget problem. Nationali-

serede foretagender kan under visse forudsætninger være at foretrække for private monopoler, men kun hvis de overvåges skarpt, i virkeligheden lige så skarpt som private monopoler.

Lewis' bog er en kærkommen vejleder både for den økonom, der ønsker at undersøge, hvordan profitmaximering foregår under mere realistiske forudsætninger end lærebogens, og for den økonom, der især er interesseret i en intelligent politik fra samfundets side. Hermed menes en politik, hvis videre virkninger fuldt overskues.

Hans Brems.

Oxford Studies in the Price Mechanism. Edited by P. W. S. Andrews. At the Clarendon Press, Oxford, 1951. xv + 274 sider. Pris 21 s.

Mellem 1938 og 1947 udkom med uregelmæssige mellemrum 8 numre af *Oxford Economic Papers*. Nu udkommer publikationen regelmæssigt med 3 numre om året og har vundet sig en plads i vor periodiske faglitteratur. Men de første numre er vanskelige at opdrive, og da der netop i disse fandtes undersøgelser, som har givet anledning til en usædvanlig omfattende diskussion, er der al grund til at glæde sig over, at nogle af de første Oxford-artikler nu er genoptrykt. Sammen med nogle ikke hidtil offentliggjorte afhandlinger udgør disse artikler det foreliggende, statelige bind.

Bindet indledes med en kort artikel af professor R. S. Sayers, »*The Rate of Interest as a Weapon of Economic Policy*«. Denne artikel anbringer de berømte to Oxford-rundspørger om rentefodens betydning for investeringen i det rette historiske perspektiv. Troen på rentens store betydning for investeringen kulminerer, siger Sayers, i Keynes' *Treatise on Money* (1930). I *General Theory* havde Keynes til en vis grad mistet troen, omend den keynesianske revolution måske nok så meget bryder ud på andre punkter af teorien.

Efter Sayers' indledning følger nu den første Oxfordundersøgelse (fra *Oxford Economic Papers* No. 1) over rentens betydning for investeringen. Et resumé af de undersøgte 37 foretagenders svar givet af J. E. Meade og

ing *Freights*, handler om prisdannelsen for oceanfragt og — ganske særligt — virkningerne af den kartellisering, der foregik på dette område efter 1835.

Femte kapitel, »*Competition in Retail Trade*«, er efter anmelderens mening bogens højdepunkt. Her gives en brilliant og klar analyse af detailhandelens beliggenheds- og konkurrenceproblemer. Butikkens størrelse og antallet af butikker er undersøgelsens genstand, og Lewis når med simple teoretiske hjælpemidler forbavsende langt. Dette afsnit repræsenterer en storartet syntese af teori og erfaring, og det lykkes Lewis på de 40 sider at gennemgå alle vigtige sider af dette spørgsmål. Den største hindring for en samfundsøkonomisk mere tilfredsstillende pris- og beliggenhedsdannelse i detailmarkedet ser Lewis i de private prisbindinger, og han mener derfor afgjort, at sådanne bindinger bør gøres ulovlige. Nyetableringskontrol vil derimod let kunne forhindre de så hårdt tiltrængte produktivitetsforbedringer i detailhandelen. Detailsalg i stor skala kan arbejde med bruttoavancer, der er 30 til 50 procent lavere end den lille detailhandels, erfaringer fra Amerika beviser dette; men nyetableringskontrol vil kunne gøre det vanskeligere for stordriften at trænge igennem på dette område. Man må ikke glemme, siger Lewis, at hver syvende englænder er beskæftiget med detailomsætning, så det er virkelig vigtigt at rationalisere denne erhvervsgren.

Lewis' bog har den fordel, at hvert af de syv kapitler kan læses for sig. Den læser, der vil nøjes med eet kapitel, bør vælge netop dette om detailhandelens konkurrence.

Kapitel seks, »*Monopoly and the Law*«, kunne man kalde et overmåde intelligent defensorat for forbudsprincippet. Britiske domstole anklages for at have jævnet vejen for monopoler — til dels uden selv at vide det og uden at have ønsket det. Kapitlets sidste del, »*Lessons from America*«, er en glimrende oversigt over amerikansk antitrust-lovgivning og domstolspraxis, til hvilken Lewis stiller sig særdeles sympatisk.

Sidste kapitel handler om det nationaliserede foretagendes administration. Lewis' hovedsynspunkt er dette, at nationalisering i sig selv ikke løser noget problem. Nationali-

serede foretagender kan under visse forudsætninger være at foretrække for private monopoler, men kun hvis de overvåges skarpt, i virkeligheden lige så skarpt som private monopoler.

Lewis' bog er en kærkommen vejleder både for den økonom, der ønsker at undersøge, hvordan profitmaximering foregår under mere realistiske forudsætninger end lærebogens, og for den økonom, der især er interesseret i en intelligent politik fra samfundets side. Hermed menes en politik, hvis videre virkninger fuldt overskues.

Hans Brems.

Oxford Studies in the Price Mechanism. Edited by P. W. S. Andrews. At the Clarendon Press, Oxford, 1951. xv + 274 sider. Pris 21 s.

Mellem 1938 og 1947 udkom med uregelmæssige mellemrum 8 numre af *Oxford Economic Papers*. Nu udkommer publikationen regelmæssigt med 3 numre om året og har vundet sig en plads i vor periodiske faglitteratur. Men de første numre er vanskelige at opdrive, og da der netop i disse fandtes undersøgelser, som har givet anledning til en usædvanlig omfattende diskussion, er der al grund til at glæde sig over, at nogle af de første Oxford-artikler nu er genoptrykt. Sammen med nogle ikke hidtil offentliggjorte afhandlinger udgør disse artikler det foreliggende, statelige bind.

Bindet indledes med en kort artikel af professor R. S. Sayers, »*The Rate of Interest as a Weapon of Economic Policy*«. Denne artikel anbringer de berømte to Oxford-rundspørger om rentefodens betydning for investeringen i det rette historiske perspektiv. Troen på rentens store betydning for investeringen kulminerer, siger Sayers, i Keynes' *Treatise on Money* (1930). I *General Theory* havde Keynes til en vis grad mistet troen, omend den keynesianske revolution måske nok så meget bryder ud på andre punkter af teorien.

Efter Sayers' indledning følger nu den første Oxfordundersøgelse (fra *Oxford Economic Papers* No. 1) over rentens betydning for investeringen. Et resumé af de undersøgte 37 foretagenders svar givet af J. E. Meade og

P. W. S. Andrews. Der var næsten enstemmighed i benægtelsen af, at korte rentesatser skulle øve nogen indflydelse på investeringens omfang. Flertallet benægtede også, at den lange rente påvirkede investeringen, i hvert fald direkte. En mere omfattende fortolkning af dette rundspørges resultater er givet af H. D. Henderson, »The Significance of the Rate of Interest«, ligeledes genoptrykt fra *Oxford Economic Papers*. Henderson udskiller fire hovedtyper af investering. Først er der investering i *varelager*. Dette var jo den form for investering, Hawtrey tillagde så stor betydning. Henderson fremhæver imidlertid, at uvisheden om de fremtidige priser er så stor, at nogle få procents renteforskel ikke gør fra eller til. Hvis en forretningsmand mener, at priserne i de kommende fem måneder vil stige med fra 5–10 procent, og at det derfor vil være klogt at forøge lageret, så ville det også have været klogt, selvom renten havde været 1 eller 2 procent højere. Og mere præcise end som så er fremtidsforventningerne sjældent. Den anden type investering er investeringen i *varig realkapital*. Sådant realkapitals fysiske levetid er måske 20 eller 30 år, og det er jo velkendt, at nutidsværdien af 20 eller 30 års afkast forandres kraftigt, om rentefoden ændres. For så vidt skulle man altså mene, at vi her stod overfor en meget rentefølsom investeringstype. Imidlertid er det ikke den fysiske, men den økonomiske levetid, det kommer an på, og forældelsen er ofte meget hastig. Hvis man skal regne med 7 eller 8 års effektiv økonomisk levetid i stedet for 20–30 år, får rentefoden åbenbart ikke nær så stor chance for at virke på nutidsværdien, og hertil kommer den meget store uvished indenfor mange industrier. Afkastene er betinget af den tekniske og mode-mæssige udvikling, og denne er i virkeligheden umulig at forudse. Vi kommer altså til samme resultat som for lagrene: når uvisheden er stor, må renten betyde forholdsvis lidt. Den tredje investeringstype er *huse* og visse andre varige konsumgoder. Her vil renten virke på investeringens omfang; thi boligbehovet er let at forudse, huse går ikke af mode, og de har en meget lang levetid, både fysisk og økonomisk. Noget lignende gælder den fjerde investeringstype: *public utilities*.

Efterspørgselen efter gas og elektricitet er også let at forudse, og også disse anlægs levetid er lang.

Efter resuméet af den første Oxford-undersøgelse og Henderson's kommentarer dertil følger en økonometrisk studie af A. J. Brown, »Interest, Prices and the Demand Schedule for Idle Money«. Brown sætter sig den opgave at prøve både den Wicksellianske og den Keynesianske renteteori på de forhåndenværende data. Først den Keynesianske. Her gælder det at verificere de to berømte funktioner, der i almindelighed tegnes således som vist på fig. 1 og fig. 2. Fig. 1 viser den

Fig. 1.

Fig. 2.

pengeefterspørgsel, der følger af transaktionsmotivet, som funktion af omsætningen, altså L_T som funktion af Y ; medens fig. 2 viser den pengeefterspørgsel, der følger af spekulationsmotivet, som funktion af rentefoden, altså L_s som funktion af i . For så vidt stiller altså Brown sig den samme opgave, som Philip stiller sig i artiklen »Forsøg på en statistisk måling af bankernes likviditetspræference«, *Økonomisk Tidsskrift* (September 1948); men Brown løser sin opgave ved hjælp af en adskilligt mere forfinet statistisk teknik end Philip. Han anvender konfluensanalyse og knippekort og finder, at *idle money* er en klar funktion af renten og engrosprisernes forandringer. Han udskiller *idle money* fra *total money* på tre forskellige måder men kommer til omtrent samme resultat i alle tre tilfælde. — Dernæst Wicksell! Den Wicksellianske renteteori siger, at engrosprisernes forandring er en funktion af forskellen mellem den naturlige rente og lånerenten. Vanskeligheden ved forsøg på verificering af denne teori ligger, siger Brown, jo deri, at medens engrospriserne og lånerenten er målt statistisk, har man ingen udtryk for den naturlige rente. Men

hvis man nøjes med de to størrelser, for hvilke data eksisterer, finder man for adskillige perioders vedkommende, at lånerenteændringer fremkalder netop sådanne bevægelser i engrospriserne, som man efter Wicksell måtte vente, dersom man forudsatte, at den naturlige rente var en konstant. Brown følger disse tanker langt ind i den dynamiske teoris sfære og kommer til det slutresultat, at både den Wicksellianske teori og den Keynesianske teori om de tre størrelser: penge, priser og rentefod, synes at passe på tilgængelige data. Men da den Wicksellianske teori forudsætter en kausalmekanisme, som af andre grunde må forkastes, slår Brown sig til tåls med Keynesianismen. De andre grunde er Oxford-rundspørgerne om rentefod og investering.

Nu følger det andet Oxford-rundspørge: »A Further Inquiry into the Effects of Rates of Interest«, af P. W. S. Andrews. Dette rundspørges resultater blev offentliggjort i *Oxford Economic Papers* lige efter den anden verdenskrigs udbrud og var den gang lidet kendte. Medens det første rundspørge gik i dybden og udspurgte 37 foretagender særdeles grundigt, gik det andet rundspørge i bredden, idet et spørgeskema blev sendt ud til 1.308 foretagender. Der blev faktisk kun stillet eet eneste spørgsmål, nemlig hvorvidt rentefoden i dens forskellige udtryksformer nogensinde havde påvirket foretagendets beslutninger om (1) investering i faste anlæg, (2) investering i vedligeholdelse af anlæg, eller (3) investering i lagre. Det overvejende flertal svarede overhovedet ikke, men af den fjerdedel, som svarede, svarede 75 % Nej. Spørgsmålene var vistnok lidt uheldigt udformet, og det ville vist være en god ide, dersom økonomerne i fremtiden i sådanne tilfælde ville søge bistand hos professionelle udspørgere (sådan som Frisch gør, idet han benytter markedsundersøgelsesfirmaet *Fakta* i Oslo). Hvad specielt Oxford-rundspørget angår, så var spørgsmålene uheldigt udformet af følgende grund. Man kunne tænke sig to helt forskellige tilfælde: (1) forretningsfolk insisterer på selvfinansiering og låner overhovedet ikke, uanset rentens højde. (2) forretningsfolk driver enhver investering frem til den grænse, hvor lånerente = naturlig rente, og vil følgelig låne, hvis renten er lav, ikke låne, hvis den er høj.

Det er klart, at forretningsfolk af sidstnævnte type skal svare Ja på Oxford-spørgsmålet. Men hvad med forretningsfolk af førstnævnte type? De kan faktisk svare både Ja og Nej. Hvis de svarer Ja, mener de: *lånerenten påvirker min investering for så vidt som selve den omstændighed, at der skal betales lånerente af en investering, er nok til at forpurre min investeringsplan!* Det kan jo imidlertid også tænkes, at forretningsfolk af denne type svarer Nej. I så fald mener de: *lånerenten påvirker ikke min investering for så vidt som jeg er og altid har været selvfinansierende.* Ofte synes man, der kommer et næsten hørligt: »Heldigvis!« bagefter svaret. Hvis nu alle forretningsfolk var af type (2) var sagen jo klar, men hvis en betydelig del af forretningsfolkene tilhører type (1), kan man åbenbart ikke tillægge Ja- og Nejsvarenes hyppighed nogen som helst betydning. Meget tyder nu på, at type (2) er meget udbredt. En spørgsmålsstilling, som tillader en praktisk meget udbredt type forretningsmand at svare Ja og Nej med lige stor ret, er en dårlig spørgsmålsstilling. Der er m. a. o. basis for en tredje undersøgelse!

Renteafsnittet sluttes med nogle afrundende betragtninger af R. S. Sayers, »Business Men and the Terms of Borrowing«, og herefter går man over til en helt anden del af prismekanismen: valutakursen. I guldodens dage var dette jo i virkeligheden den eneste del af prismekanismen, som var låset fast; men i tyverne og tredverne kom man ind på den tanke, at en fundamental uligevægt måtte kunne bringes ud af verden gennem justering af valutakursen. Efter den anden verdenskrig vandt tanken så meget gehør, at et alvorligt forsøg blev gjort den 18. sept. 1949. Begge bidragene til denne del af bogen er skrevet af A. J. Brown, det første er et optryk af *Oxford Economic Papers*, No. 6 og går deduktivt til værks. Det forsøger at bestemme grænserne for efterspørgsels- og udbudselasticiteter ude og hjemme, dersom en valutakursændring skal kunne genskabe ligevægt. Andet bidrag er induktivt, det handler om forskellige forsøg på at bestemme disse elasticiteter empirisk. I dette bidrags slutning siges, at når denne bog er udkommet, vil det ikke være længe, før vi kan forøge vor viden om disse

størrelser; thi i mellemtiden har historien været så elskværdig at lade valutakurserne bevæge sig endog meget langt, og endda behageligt ukorreleret med nationalindkomsterne!

Hermed afsluttes den makroøkonomiske del af bogen. Den tredje del handler om industriel prispolitik; men anmelderen skal ikke gå ind herpå, da han jo i dette hæfte offentliggør en hel artikel, som væsentligst handler om Oxford-mændenes bidrag på dette område.

Den fjerde del handler om prisdannelsen på landbrugsprodukter. Her skulle vel være et område, hvor den hæderkronede økonomiske teori skulle kunne anvendes i den fra fædrene nedarvede form. Her findes jo ingen oligopoler og ingen varedifferentiation! Sandt nok, men den nedarvede statiske teori kan alligevel kun vanskeligt anvendes, fordi der findes en tredje upåagtet faktor: uvisheden. Desuden begynder staten at intervenere kraftigt også i prisdannelsen for landbrugsprodukter, så der er ingen tvivl om, at Mr. B. D. Giles har gjort os en stor tjeneste ved at skrive om »Agriculture and the Price Mechanism«. Giles' hovedsynspunkt er, at landbrugets økonomi ikke på en mystisk måde lyder helt andre love end de almindelige driftsøkonomiske love, således som den stærkt teknisk prægede litteratur til en vis grad giver os indtryk af. Landbrugsøkonomien er simpelthen forsømt af økonomerne, og Giles giver en oversigt over de spredte og få undtagelser. Denne oversigt suppleres med hans eget positive bidrag.

Også værkets sidste afsnit er mikroøkonomisk, det handler om arbejdskraftens mobilitet, regional som faglig. Også her møder vi Oxfordfolkenes utrættelige iver efter at prøve teorierne på de genstridige kendsgerninger. H. W. Robinson skriver begge bidragene, det første, »The Result of Empirical Studies 1936—9«, er et resumé af adskillige Artikler i *Oxford Economic Papers* og *Sociological Review*, det andet, »The Experience and Lessons of the Past Ten Years«, udnytter krigs- og efterkrigstidens rige erfaringer på dette område.

For alle, der interesserer sig for den frugtbare vevselvirkning mellem teori og erfaring byder dette bind på megen og stimulerende læsning.

Hans Brems.

Theo Surányi-Unger: Motives of Economic Planning. Bidrag til festskriftet *Die Ganzheit in Philosophie und Wissenschaft*, Otmar Spann zum siebzigsten Geburtstag, Braumüller Verlag, Wien 1950. S. VIII + 361. Pris: 90 ø. sch.

Forfatteren, der er økonomisk professor i U.S.A., har tidligere, mens han virkede i Tyskland og Østrig, skrevet om social-filosofiske og sociologiske anskuelser i økonomikken og om prispolitik. Et tidligere elevforhold til Spann har gjort ham til bidragsyder til Spann-festskriftet. Det er formentlig Surányi-Ungers sociologiske indstilling, der har bestemt hans afhandlings særpræg. For det første betragtes økonomisk planlægning ikke som et enkeltstående, moderne fænomen, for det andet søges fænomenet placeret i en social sammenhæng.

Af den overordentlig omfattende litteratur om planøkonomi, som er fremkommet siden dette fænomen kom på tapetet i trediverne, vil næppe mange afhandlinger overleve. Nogle er politisk stillingtagende og skæmmes af ensidighed eller af uklarhed m. h. t. præmisser. Andre er beskrivende og vil miste deres aktualitet med de enkeltheder, de beskriver. Det er sjældent, man støder på en afhandling som den her foreliggende, der styrer uden om begge disse forkrænkelighedens skær og lægger sin kurs efter videre udsyn. I kraft af sit anlæg er afhandlingen, såvidt anmelderen kan skønne, et pionérarbejde, og i kraft af sin udførelse har den — til trods for sin korthed og dermed forbundne dokumentariske svaghed — chance for ikke foreløbig at blive distanceret. — Det drejer sig kort fortalt om gennem historiske fremstillinger at påvise forbindelser mellem på den ene side visse store ikke-økonomiske, sociale dannelser, kendt fra historie-filosofien og sociologien, og på den anden side de store økonomiske middelesystemer, henholdsvis *private* og de *kollektive* bestræbelser, hvis indbyrdes udbredelse har vekslet gennem tiderne. Afgrænsningen mellem de pågældende ikke-økonomiske dannelser er, som forfatteren udvikler, vanskelig, og anmelderen er ikke så sikker som forfatteren på, at en kritisk gennemgang på socialpsykologisk basis ikke ville